

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐบาลเริ่มนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ในปี พ.ศ. 2544 เพื่อเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 52 และ 82 โดยมีเป้าหมายการสร้างหลักประกันสุขภาพให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงบริการทางสุขภาพได้อย่างทั่วถึงตามความจำเป็น จากหลักกฎหมายดังกล่าวรัฐบาลจึงได้ออกระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการประกันสุขภาพถ้วนหน้า พ.ศ.2544 และระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยหลักประกันสุขภาพ พ.ศ.2544 และพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2545 เพื่อจัดการและส่งเสริมการสาธารณสุขให้ประชาชนได้รับบริการที่ได้มาตรฐาน และมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดรูปแบบบริการเพื่อเพิ่มหลักประกันการเข้าถึงบริการสาธารณสุข โดยการจัดการบริการปฐมภูมิภายใต้โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อพัฒนาให้มีหน่วยบริการสุขภาพขนาดเล็กไม่ใหญ่ ที่กระจายทั่วถึง และพัฒนาให้มีคุณภาพที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้สอดคล้องมากขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้มีการสร้างเสริมสุขภาพควบคู่ไปกับการรักษาพยาบาล (สำนักงานพัฒนาเครือข่ายบริการสุขภาพ, 2547) นำไปสู่การสร้างสุขภาพ ซึ่งก่อผลดีทั้งในระดับตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ สามารถลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ และจะได้คนที่มีคุณภาพซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป (สำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ, 2547)

หน่วยบริการปฐมภูมิ (Primary Care Unit) ถือเป็นหน่วยบริการด่านแรกของระบบบริการสุขภาพที่ประชาชนมาใช้บริการ ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลสุขภาพของประชาชนอย่างต่อเนื่องร่วมกับประชาชน โดยประยุกต์ความรู้ทั้งทางการแพทย์ จิตวิทยา และสังคมศาสตร์ ในลักษณะผสมผสานการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาโรคและการฟื้นฟูสภาพได้อย่างต่อเนื่องด้วยแนวคิดแบบองค์รวมให้แก่บุคคล ครอบครัวและชุมชน โดยมีระบบการส่งต่อและเชื่อมโยงกับโรงพยาบาลได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งประสานกับองค์กรชุมชนในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาความรู้ของประชาชนในการดูแลส่งเสริมสุขภาพของตนเอง และสามารถดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วยได้

อย่างสมดุล ระบบบริการปฐมภูมิเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งในระบบบริการสุขภาพ ที่มีส่วนทำให้เกิดบริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ และตอบสนองตรงกับสภาพความจำเป็นด้านสุขภาพของประชาชนที่มีพลวัต ได้อย่างทันสถานการณ์(สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2547)

จากการสำรวจของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2549 มีหน่วยบริการปฐมภูมิ 9,746 แห่ง ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานในหน่วยบริการปฐมภูมิมิทิศทางที่ชัดเจน กระทรวงสาธารณสุขโดยสำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ จึงได้กำหนดมาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชนเป็นการให้บริการสาธารณสุขในระดับปฐมภูมิ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาในการจัดให้เกิดบริการ โดยมาตรฐานของศูนย์สุขภาพชุมชนจะประกอบด้วยมาตรฐาน 3 หมวด (สำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ, 2547) คือ หมวดมาตรฐานด้านบริการ หมวดมาตรฐานการบริหารจัดการ และหมวดมาตรฐานด้านวิชาการ โดยในหมวดมาตรฐานด้านบริการด้านมาตรฐานกิจกรรมในศูนย์สุขภาพชุมชน ในส่วนบริการด้านยาทั้งด้านระบบการจัดหายา การจัดเก็บ การจ่ายยา การกำกับคุณภาพมาตรฐานยา มีการกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์ความสามารถในการบริหารเวชภัณฑ์ โดยให้มีการประเมินประสิทธิภาพการบริหารเวชภัณฑ์ในหน่วยบริการปฐมภูมิ วัตถุประสงค์ของการประเมินเพื่อทำการประเมินระบบการเบิกจ่ายเวชภัณฑ์ วัสดุการแพทย์ ให้มีการควบคุมการเบิกจ่ายที่รัดกุมและเป็นข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน มีการจัดเก็บเวชภัณฑ์ วัสดุการแพทย์ในที่ที่เหมาะสม ถูกต้องตามหลักวิชาการ ไม่เสื่อมสภาพ การรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาให้ระบบบริหารเวชภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการติดต่อสื่อสารกับโรงพยาบาลแม่ข่าย ในการช่วยเหลือ แนะนำ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการบริหารเวชภัณฑ์ เพื่อให้ศูนย์สุขภาพชุมชนแห่งนั้น มีเวชภัณฑ์ วัสดุการแพทย์ ในปริมาณที่เพียงพอต่อการให้บริการ และเป็นเวชภัณฑ์ วัสดุการแพทย์ที่มีคุณภาพปลอดภัย

ในปี พ.ศ. 2551 จังหวัดลำพูนมีหน่วยบริการปฐมภูมิทั้งหมด 71 แห่ง โดยอยู่ในเขตอำเภอเมืองลำพูน 17 แห่ง แบ่งเป็นศูนย์แพทย์ชุมชน (CMU) 2 แห่ง และศูนย์สุขภาพชุมชน (PCU) 15 แห่ง มีโรงพยาบาลลำพูนซึ่งเป็นโรงพยาบาลทั่วไป ทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นโรงพยาบาลแม่ข่าย โดยจากการประเมินรับรองมาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชนอำเภอเมือง เครือข่ายโรงพยาบาลลำพูน โดยทีมตรวจประเมินระดับจังหวัดพบว่า ในปีงบประมาณ 2549 มีศูนย์สุขภาพชุมชน 6 แห่งผ่านการรับรองตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชน และในปีงบประมาณ 2550 มีศูนย์สุขภาพชุมชนที่เหลืออีก 11 แห่งผ่านการรับรองตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชน ดังนั้นหน่วยบริการปฐมภูมิ เครือข่ายโรงพยาบาลลำพูนผ่านการรับรองตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชน คิดเป็นร้อยละ 100.0 โดยผ่านเกณฑ์มาตรฐานทั้ง 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านบริการ มาตรฐานด้านบริหารจัดการ

และมาตรฐานด้านวิชาการ จากการประเมินมาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชน พบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความเข้าใจของบุคลากรในเกณฑ์การประเมินมาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชน ด้านความกระตือรือร้นของทีมสุขภาพในหน่วยบริการปฐมภูมิ และด้านการพัฒนาทักษะตามข้อกำหนดในมาตรฐาน รวมถึงด้านความพร้อมของทีมสุขภาพของหน่วยบริการปฐมภูมิ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเนื่องจากข้อจำกัดด้านจำนวนบุคลากร ศักยภาพ และความกระตือรือร้นของเจ้าหน้าที่ ในส่วนเรื่องระบบบริหารเวชภัณฑ์ส่วนใหญ่ยังพบปัญหาการจัดทำบัญชีควบคุมการเบิก-จ่ายเวชภัณฑ์ไม่เป็นปัจจุบัน

ในส่วนการเบิกเวชภัณฑ์ หน่วยบริการปฐมภูมิทั้ง 17 แห่ง ในเขตอำเภอเมืองลำพูน เบิกเวชภัณฑ์จากโรงพยาบาลลำพูน โดยในศูนย์สุขภาพชุมชน ถูกกำหนดรายการยาทั้งหมดจำนวน 107 รายการ ตามบัญชีรายการยาสถานีนามัยและหน่วยบริการปฐมภูมิ จังหวัดลำพูน กำหนดรอบการเบิกเวชภัณฑ์ทุก 2 เดือน ยกเว้นวัคซีนที่มีการเบิกทุกเดือน และศูนย์แพทย์ชุมชนถูกกำหนดรายการยาทั้งหมดจำนวน 185 รายการ ตามบัญชีรายการยาศูนย์แพทย์ชุมชน จังหวัดลำพูน กำหนดรอบการเบิกเวชภัณฑ์เดือนละครั้ง โดยทางโรงพยาบาลลำพูนมีหน้าที่ในการจัดส่งเวชภัณฑ์แก่หน่วยบริการปฐมภูมิ ตามกำหนดการที่ได้แจ้งไว้ ยกเว้นกรณีการเบิกเวชภัณฑ์ฉุกเฉินที่หน่วยบริการปฐมภูมิจะมารับเวชภัณฑ์ด้วยตนเองที่โรงพยาบาลลำพูน โดยในปีงบประมาณ 2550 พบว่าหน่วยบริการปฐมภูมิมีการเบิกเวชภัณฑ์ฉุกเฉินนอกเหนือจากการเบิกเวชภัณฑ์ในรอบการเบิกปกติจำนวน 45 ครั้ง 135 รายการ คิดเป็นมูลค่า 74,781.8 บาท จากกรณีการเบิกเวชภัณฑ์ฉุกเฉินของหน่วยบริการปฐมภูมินี้ ทำให้ทางโรงพยาบาลลำพูนที่ต้องรับผิดชอบการเบิกจ่ายเวชภัณฑ์ทั้งหน่วยงานในโรงพยาบาล และหน่วยบริการปฐมภูมิ เกิดปัญหาในด้านการบริหารจัดการ ทั้งในเรื่องของเอกสาร การบริหารเวชภัณฑ์ เวลาและบุคลากรในการดำเนินการ และหน่วยบริการปฐมภูมิเองเกิดปัญหาความไม่ต่อเนื่องในการให้บริการแก่ผู้มารับบริการ ผู้รับบริการไม่ได้ยาที่จำเป็นในการรักษา ดังนั้นระบบการบริหารเวชภัณฑ์ในหน่วยบริการปฐมภูมิจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญ ต้องให้มีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ต้องสามารถจัดหาเวชภัณฑ์ให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ป่วย มีการสำรองยาในปริมาณที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสภาพคล่อง และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ต้องเก็บรักษาเวชภัณฑ์ให้อยู่ในสภาวะที่เหมาะสมเพื่อไม่ก่อให้เกิดการสูญเสีย เพราะเวชภัณฑ์ที่เสื่อมคุณภาพย่อมไม่อาจให้ผลการรักษาที่ดี ทำให้สูญเสียงบประมาณอย่างไม่สมควรอีกทั้งยังอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ป่วย (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2530)

จากจุดนี้เพื่อให้มีระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการปฐมภูมิที่มีประสิทธิภาพ มีการบริหารจัดการที่ดี ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการระดับปฐมภูมิ ความรู้ และทัศนคติของบุคลากรสาธารณสุขต่อระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของ

หน่วยบริการปฐมภูมิ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการระดับปฐมภูมิ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของโรงพยาบาลแม่ข่ายและหน่วยบริการปฐมภูมิ ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาบุคลากรในหน่วยบริการปฐมภูมิ ผู้ศึกษาคาดหวังว่าผลการศึกษาค้างนี้จะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนงาน นโยบายระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ในหน่วยบริการปฐมภูมิ เพื่อให้เกิดระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการปฐมภูมิ ในเขตอำเภอเมืองลำพูน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการปฐมภูมิ ในเขตอำเภอเมืองลำพูน
3. เพื่อศึกษาความรู้ และทัศนคติของบุคลากรสาธารณสุขต่อระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการปฐมภูมิในเขตอำเภอเมืองลำพูน

คำถามการศึกษา

ระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการระดับปฐมภูมิในเขตอำเภอเมืองลำพูน เป็นอย่างไร โดยศึกษาในประเด็นระบบงานบริหารเวชภัณฑ์เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชน ที่กำหนดโดยสำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพหรือไม่ อย่างไร อะไรเป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการระดับปฐมภูมิ ในอำเภอเมืองลำพูน และความรู้และทัศนคติของบุคลากรสาธารณสุข ต่อระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการปฐมภูมิในอำเภอเมืองลำพูนเป็นอย่างไร

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาค้างนี้ เป็นการศึกษาในบุคลากรสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานประจำในหน่วยบริการระดับปฐมภูมิในอำเภอเมืองลำพูน จำนวน 17 แห่ง ระยะเวลาในการศึกษา คือ เดือนตุลาคม 2550 ถึง พฤษภาคม 2551

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของโรงพยาบาลแม่ข่ายและหน่วยบริการปฐมภูมิ
2. ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาบุคลากร ในหน่วยบริการปฐมภูมิ
3. ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนงาน นโยบายระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ในหน่วยบริการปฐมภูมิ

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

ระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับเวชภัณฑ์ คือ การเบิก-จ่ายเวชภัณฑ์หรือการเก็บรักษาเวชภัณฑ์ ในหน่วยบริการปฐมภูมิ

หน่วยบริการปฐมภูมิ หมายถึง สถานีอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชน และศูนย์แพทย์ชุมชน ที่เข้าร่วมโครงการหลักประกันสุขภาพ ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองลำพูน จำนวน 17 แห่ง

การปฏิบัติงาน หมายถึง การดำเนินการหรือปฏิบัติหน้าที่ในระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการระดับปฐมภูมิ เทียบกับเกณฑ์มาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชนที่กำหนดโดยสำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ

บุคลากรสาธารณสุข หมายถึง บุคลากรด้านสุขภาพที่ปฏิบัติงานประจำในหน่วยบริการปฐมภูมิในพื้นที่อำเภอเมืองลำพูน และรับผิดชอบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการปฐมภูมิ ในเรื่องการเบิก-จ่ายเวชภัณฑ์ หรือการเก็บรักษาเวชภัณฑ์

ความรู้ หมายถึง การมีความรู้ในเรื่องระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการปฐมภูมิ ในด้านการเบิกจ่ายเวชภัณฑ์ และการเก็บรักษาเวชภัณฑ์

ทัศนคติ หมายถึง ความคิด ความรู้สึก ทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีต่อระบบงานบริหารเวชภัณฑ์ของหน่วยบริการปฐมภูมิ